

Зоран Ранковић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Монографија о манастиру Студеници**Осврт на књигу: Медић, Чанак, Тодић, Милка, Бранислав,
Манасџир Студеница, Платонеум, Нови Сад, 2011, 173 стр.**

Аутори широких историјско-уметничких схватања, познати по научним радовима и студијама из историје уметности, научној — а и широј — јавности предочили су монографију *Манасџир Студеница*. Аутори, Милка Чанак Медић и Бранислав Тодић, минуциозно су, пријемчивим језиком и неоптерећујућим садржајем, изложили историју задужбине Немањића, од њеног настанка па до најновијих дана.

У структури студије Милке Чанак Медић и Бранислава Тодића издвајају се: *Историја* (9–30), *Манасџирска целина* (31–40), *Богородичина црква* (41–96), *Радослављева џријраша* (97–112), *Црква светио Николе* (113–122), *Црква светио Јована* (123–126), *Краљева црква* (127–150), *Савина исџосница* (151–154) и *Ризница* (155–173).

У поглављу под насловом *Историја* излаже се богата и бурна историја овога манастира, основаног крајем 12. века. Само оснивање манастира требало би „ставити у године после 1186. кад је Рашкој припојена Зета и када су били завршени велики ратови који су земљи обезбедили 'мир и тишину'. Изгледа да је Студеница била сазидана до 1196, када се Стефан Немања у њу уселио као монах Симеон, мада има наговештаја да је њено подизање трајало и после тога“ (стр. 11). У Студеницу је, почетком 1207. године, Свети Сава пренео мошти Симеона Немање и положио их у припремљену гробницу у цркви. Убрзо пошто је студеничка Богородичина црква примила мошти свога оснивача, отпочело је, 1209. године, њено живописање. Заслугом Светога Саве у Студеницу су позвани најбољи сликари тога времена, који су Богородичину цркву „украсили фрескама изузетне лепоте“ (стр. 14). Свети Сава је уложио труд да уреди живот у манастиру: Евергетидски типик превео је и прилагодио га студеничкој монашкој средини.

Студеница је са гробним местом родоначалника династије „била предоређена да буде у самом средишту државне идеологије и пажње владара из

* rankovicpbf@gmail.com

куће Немањића, и не само њих“ (стр. 15), те су се они и старало о њој. Већ око 1230. краљ Радослав је са западне стране саградио пространу припрату са параклисима посвећеним Светом Николи и Светом Симеону Немањи. Непознати ктитор, вероватно из породице Немањића, подигао је тридесетих година 13. века југоисточно од католикона засебну цркву посвећену Светом Николи. Краљ Милутин је 1314. године саградио Цркву Светог Јоакима и Ане коју је мало касније и живописао. По своме ктитору, ова црква је касније почела да се назива Краљева црква, што је данас постало уобичајено. Источније од Краљеве цркве саграђена је, ближе средини 14. века, Црква Светог Јована Претече, која је наше време дочекала само у темељима.

„Замишљена да буде гробна црква свог оснивача, Студеница је постала вечна кућа и његових најближих сродника“ (стр. 20). Овде је сахрањена Немањина супруга Ана, као монахиња Анастасија; Стефан Првовенчани — монах Симон био је сахрањен у Студеници, мало касније Свети Сава је његове мошти пренео у Жичу, да би се, после много сељења, поново обреле у Студеници. Краљ Радослав — монах Јован уснуо је у Господу и сахрањен у Студеници. У припрати Богородичине цркве били су гробови Немањиног сина Вукана и његовог сина Растка — монаха Теодосија. У католикону је сахрањен и један син краља Уроша I, рано преминули Стефан.

Од свога постанка па до друге половине 14. века Студеница је имала почасно место међу српским манастирима. После „гашења“ лозе Немањића 1371. године, настају страдања манастира Студенице. Та страдања „однела су у неповрат богате дарове које су Студеници давали Стефан Немања, његови наследници на престолу и нови студенички ктитори; однела су у неповрат и целу манастирску архиву с даровним повељама, библиотеку с рукописима и са књижевним и богослужбеним делима овде ствараним или преписиваним, као и све остале писане доказе о животу манастира и његових житеља“ (стр. 22). Студеница је страдала и у току аустријско-турских ратова вођених током 17. и 18. века. Током Првог српског устанка братство је с моштима Стефана Првовенчаног напустило манастир, у који се вратило тек 1839. године.

Студеница никада није била сасвим пуста, у њој је увек боравио понеки монах. После 1833. године, када је студенички крај званично припојен Србији, у манастиру су предузимани и обимнији градитељски подухвати. У другој половини 20. века у манастирском комплексу започети су археолошки, конзерваторски и рестаураторски радови, који још увек трају и „који Студеници враћају првобитни сјај, какав и доликује првом међу српским манастирима“ (стр. 29).

После овог историјског пресека живота манастира Студенице, у следећем одељку — *Манастирска целина* — аутори дају физички опис манастирског комплекса. Тај комплекс са црквом Богородице Добротворке опасан је кругом бедема и монашких зграда, чинећи круг у који је уписан крст. На тај начин, како се у монографији истиче, „студеничка просторна целина следи тип византијских манастира у којима исти положај има главна црква, због чега је у житију Светог Атанасија Атонског упоређивана са *оком које саиледава*

из свих њиваца“ (стр. 31). У овом одељку обрађене су све зграде које постоје или су постојале у оквиру манастирског комплекса а о којима се зна на основу откопаних грађевинских остатака. Међу откопаним остацима налазе се и, примера ради, остаци једне воденице што се види и на цртежу Студенице из 1689. године, која је порушена на прелазу у 20. век.

Цркве манастирског комплекса, свака понаособ, обрађене су у два подна- слова: *Архитектура и скулптура* и *Фреске*. За сваку цркву дат је детаљан физички опис са описом зидне орнаментике и историјатом настанка фресака у њима. Од овог плана одступа опис *Цркве Светио Јована*, од које су сачува- ни само зидови висине око пола метра.

Десетак километара од манастира, код села Савова, налази се *Савина ис- посница*. Састоји се из Доње и Горње келије. Аутори дају опис фресака како цркве у Доњој испосници, која је посвећена Покрову Пресвете Богородице, тако и Горње испоснице, која је од Доње испоснице удаљена пола сата хода. Према сачуваним фрескама закључено је да је обе пећинске цркве живописао Георгије Митрофановић, најбољи српски сликар раног 17. века.

У одељку *Ризница* дат је опис сачуваног блага манастира Студенице које има историјски, културни и уметнички значај не само за Студеницу већ и за српски народ уопште. У њој нема икона, књига, сасуда и тканина старијих од 14. века, али има повеља које су Студеници даровали каснији руски и ру- мунски владари, златарских радова, црквених сасуда од метала, икона. Од раскошнијих рукописних књига у ризници се налази само Четворојеванђеље из 16. века. Остале рукописне књиге, поменици и молитвеници имају пре- тежно историјску важност. Ризница је богата и документима, важним како за историју Студенице, тако и других манастира и цркава, писаним на српском, турском, немачком и руском језику.

Лепоти и значају ове монографије доприноси дизајн и пратећи илустра- тивни материјал. Дизајн није наметљив, већ је у функцији текста, визуел- ни материјал и текст чине јединствену целину. Текст је, другим речима, визуелизован.

Монографија *Манастир Студеница* на 173 стране, уз богат илустративни материјал, представља синтетизовану историју овога манастира кроз осам векова његова постојања. Стога је свесрдно препоручујемо свима који желе да се са овим манастиром упознају на један једноставан, али свеобухватни начин.